

WOJEWÓDZKI PROGRAM
PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY
W RODZINIE
NA LATA 2017-2020

Łódź 2016

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE	3
1. Podstawy prawne Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2017 – 2020	4
1.1 Przemoc w rodzinie w świetle prawa międzynarodowego	4
1.2 Dokumenty krajowe normujące problematykę przeciwdziałania przemocy w rodzinie.....	5
II. DIAGNOZA ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO	7
1. Zakres diagnozy	7
2. Wprowadzenie do diagnozy	8
3. Zagadnienia definicyjne.....	10
4. Rozpowszechnienie przemocy w rodzinie i zjawisk z nią powiązanych	13
5. Przemoc w rodzinie w województwie łódzkim w świetle realizacji procedury „Niebieskie Karty”	15
6. Procedura „Niebieskie Karty” – przesłanki związane z jakością wdrażania.....	20
7. Specjalistyczna interwencja kryzysowa w sprawach przemocy w rodzinie w województwie łódzkim.....	23
8. Doświadczenia mieszkańców województwa łódzkiego w zakresie przemocy w rodzinie.....	24
9. Zjawiska towarzyszące przemocy w rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem przemocy rówieśniczej	26
10. Przekonania mieszkańców województwa łódzkiego na temat przemocy w rodzinie na tle badań ogólnopolskich	27
11. Przekonania mieszkańców województwa łódzkiego na temat systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.....	29
III. REALIZACJA WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE NA LATA 2017 - 2020.....	32
1. Adresaci Programu.....	32
2. Założenia Programu	32
IV. OBSZARY, KIERUNKI I DZIAŁANIA WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE NA LATA 2017 – 2020	34
Obszar 1 Profilaktyka i edukacja społeczna.....	34
Obszar 2 Ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie	36
Obszar 3 Oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie	37
Obszar 4 Podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie	38
V. PRZEWIDYWANE EFEKTY REALIZACJI PROGRAMU	41
VI. REKOMENDACJE DOTYCZĄCE DZIAŁAŃ PROFILAKTYCZNYCH I INTERWENCYJNYCH	42
VII. Wykorzystane źródła.....	46

I. WPROWADZENIE

Jednostką odpowiedzialną za realizację zadań własnych samorządu województwa w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi - Jednostka Organizacyjna Samorządu Województwa Łódzkiego - powołana Uchwałą Nr VII/61/99 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 30 marca 1999 roku. Działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowane są w oparciu o ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2015 poz. 1390).

Na podstawie zapisów art. 6 ust. 6 pkt 1 ustawy, do zadań własnych samorządu województwa należy w szczególności: opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, a także organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2017 – 2020 stanowi kontynuację i uzupełnienie działań podejmowanych przez Samorząd Województwa Łódzkiego w ramach Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie obowiązującego w okresie 2011 – 2016. Jest wyrazem interdyscyplinarnego, komplementarnego i systemowego podejścia do zjawiska przemocy domowej oraz integracji podmiotów zaangażowanych w przeciwdziałanie temu zjawisku na terenie województwa łódzkiego. Realizacja działań ujętych w programie powinna ostatecznie przełożyć się na wzrost świadomości, że przemoc w rodzinie to nie problem indywidualny, lecz społeczny, który poprzez podjęcie wspólnego wysiłku może zostać skutecznie zminimalizowany.

Celem głównym Programu jest zwiększenie skuteczności działań podejmowanych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali tego zjawiska w województwie łódzkim. Opracowanie dokumentu poprzedzone zostało diagnozą zjawiska przemocy w rodzinie na terenie województwa łódzkiego wraz z rekomendacjami w zakresie profilaktyki i interwencji.

1. Podstawy prawne Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2017 – 2020

1.1 Przemoc w rodzinie w świetle prawa międzynarodowego

Dokumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych

1. Karta Narodów Zjednoczonych z 1945 r.
2. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.
3. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r.
4. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 r.
5. Deklaracja Wiedeńska z 1993 r.
6. Deklaracja o eliminacji przemocy wobec kobiet z 1993 r.
7. Deklaracja Pekńska z 1995 r.
8. Konwencja o Prawach Dziecka z 1989 r.

Dokumenty Rady Europy:

1. Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (85)4 w sprawie przemocy domowej z 26 marca 1985 r.
2. Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (90)2 w sprawie reakcji społecznych na przemoc w rodzinie z 15 stycznia 1990 r.
3. Rekomendacja Rady Europy 1450 (2000) dotycząca przemocy wobec kobiet w Europie
4. Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy Rec. (2002)5 w sprawie ochrony kobiet przed przemocą z 30 kwietnia 2002 r.
5. Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej

Dokumenty Unii Europejskiej

1. Dyrektywa 2012/29/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Rz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57)

2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony (w sprawach karnych) (Dz. Urz. UE L 338 z 21.12.2011, s.2)
3. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz. Urz. UE L 335 17.12.2011, s. 1)
4. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar (Dz. Urz. UE L 101 z 15.04.2011, s.1)
5. Program sztokholmski przyjęty w dniach 10-11 grudnia 2009 r.

1.2 Dokumenty krajowe normujące problematykę przeciwdziałania przemocy w rodzinie

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014 – 2020 (Uchwała Rady Ministrów nr 76 z 29 kwietnia 2014 r., M. P. z 2014, poz. 445)
- Narodowy Program Zdrowia na lata 2016–2020 (Dz. U. z 2016, poz. 1492)
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 poz.1390)
- ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2016 r. poz. 930, z późn. zm.)
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2016 r. poz. 487 ze zm.)
- ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. 2016 poz. 486)
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 ze zm.)
- ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2015 r. poz. 355, z późn. zm.)

- ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r. poz. 2156, z późn. zm.)
- ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2016 poz.1137)
- ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2015 r. poz. 2082, z późn. zm.)
- ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.)

II. DIAGNOZA ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

1. Zakres diagnozy

Diagnoza obejmuje problematykę przemocy w rodzinie na terenie województwa łódzkiego w obszarach istotnych dla koordynacji działań wojewódzkich w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie przez Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi:

1. Obraz zjawiska przemocy w rodzinie w województwie łódzkim na tle badań krajowych: na podstawie informacji z Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi oraz Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, w oparciu o dane sporządzone na podstawie procedury „Niebieskie Karty” oraz aktualnych badań przeprowadzonych w województwie łódzkim.
2. Charakterystyka osób doznających przemocy i podejrzanych o stosowanie przemocy.
3. Przemoc w rodzinie – postawy, zachowania i opinie na temat zjawiska.
4. Doświadczanie i stosowanie przemocy – formy przemocy.
5. Świadomość społeczna dotycząca stosowania przemocy domowej w otoczeniu.
6. Uwarunkowania występowania przemocy w rodzinie – cechy społeczno – demograficzne.
7. Przemoc w rodzinie a problem alkoholowy.
8. Diagnoza instytucjonalnych zasobów przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
9. Rodzaje i liczba działających placówek pomocowych na terenie województwa łódzkiego.
10. Zakres, formy i dostępność ofert.

Wyżej wymienione problemy omówiono w oparciu o aktualne wyniki badań przeprowadzonych w województwie łódzkim na tle badań ogólnopolskich. W sytuacjach, gdy w danym obszarze tematycznym nie przeprowadzono badań w województwie łódzkim przedstawiono wyniki badań ogólnopolskich zakładając, iż ich wyniki można, z zachowaniem krytycyzmu, odnosić do sytuacji województwa łódzkiego. Wykorzystano także dostępne dane instytucjonalne (np. Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi czy Komendy Wojewódzkiej Policji). Wreszcie

skorzystano z najnowszych opracowań naukowych nt. przemocy w rodzinie oraz raportów kontrolnych Najwyższej Izby Kontroli.

2. Wprowadzenie do diagnozy

Na tle innych ujemnie ocenianych zjawisk społecznych, przemoc w rodzinie stanowi problem, którego konsekwencje dla pojedynczych osób i całych społeczności są szczególne – przynoszą bowiem wielowymiarowe szkody. Preambuła Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wyraźnie zaznacza, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej. Mimo tego, istotna zmiana społecznego podejścia do oceny stosowania przemocy pojawiła się dopiero wraz „z rozwojem praw człowieka, w tym w szczególności praw dzieci i kobiet. Coraz częściej wskazywano, że przemoc wobec osób najbliższych jest niedopuszczalna i winna podlegać karze (Lewoc, 2014, s. 33)”. Na przestrzeni XX wieku, a szczególnie w jego drugiej połowie, rozpoczęto liczne badania naukowe, ukazujące skalę i konsekwencje społeczne oraz indywidualne stosowania przemocy wobec osób najbliższych. Bardzo istotne było tutaj opracowanie typologii tego zjawiska oraz narzędzi i metod pozwalających na jego pomiar. To z kolei, stanowiło podstawę do konstruowania systemowych rozwiązań profilaktycznych i interwencyjnych.

W kontekście krzywdzenia związanego z przemocą w rodzinie, szczególnego znaczenia nabiera problem natychmiastowych i odroczonej konsekwencji wiktyimizacyjnych, które często dotyczą osoby małoletnie i kobiety (Bedyńska i in., 2013). Istota tego właśnie problemu oraz konieczność wielopoziomowych i interdyscyplinarnych działań prewencyjnych i interwencyjnych podkreślana jest przez europejskie akty prawne, w tym Konwencję Rady Europy o zapobieganiu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Rada Europy, 2011).

We współczesnym ujęciu zjawisko przemocy (nie tylko w rodzinie) należy traktować wielowymiarowo, w kontekście różnych form jej realizowania. Stosując takie ujęcie musimy uwzględniać przemoc fizyczną, psychiczną, ekonomiczną, seksualną czy

zaniedbanie¹ oraz uwzględnianą w klasyfikacjach od pierwszej dekady XX wieku cyberprzemoc (Pospiszył, 1994; Pyżalski, 2012). Zjawiska przemocy w rodzinie nie należy traktować jako całkowicie odrębnego w kontekście sprawstwa i wiktylizacji w innych kontekstach. Dane empiryczne wskazują, iż przemoc domowa powiązana jest z przemocą w innych środowiskach (np. przemocą rówieśniczą w szkole) oraz innymi niepożądanymi zjawiskami (np. uzależnieniem od alkoholu) (Miedzik, Godlewska Szurkowa, 2014). Takie powiązanie wskazuje na konieczność budowania rozwiązań, które nie traktują wyżej opisanego zbioru zjawisk w sposób izolowany, lecz spójny konglomerat problemów. Powinno dotyczyć to zarówno etapu diagnostycznego, jak i fazy wdrażania określonych rozwiązań oraz oceny ich skuteczności.

Zatem, jedynie holistyczne podejście, uwzględniające dodatkowo perspektywę wielu dyscyplin, daje szansę konstruowania i wdrażania skutecznych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Potwierdzają to zarówno wyniki badań naukowych, jak i pragmatyka wdrażania takich rozwiązań (Jaszczak-Kuźmińska, Michalska, 2010). Ujęcie takie znajduje uzasadnienie w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014 – 2020, przede wszystkim w kontekście celu głównego: *„zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali tego zjawiska w Polsce”* oraz w części trzeciej Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016 – 2020 (tj. w Krajowym Programie Profilaktyki i Pozwiazywania Problemów Alkoholowych) w kontekście obszaru dotyczącego redukcji szkód, rehabilitacji zdrowotnej, społecznej i zawodowej: *„zwiększanie dostępności i podniesienie jakości pomocy dla osób doznających przemocy w rodzinie, w szczególności z problemem alkoholowym”* oraz *„podejmowanie działań interwencyjnych i edukacyjnych adresowanych do osób stosujących przemoc”*.

Ważne jest także zaznaczenie, iż przeciwdziałanie przemocy w rodzinie nie powinno ograniczać się do rozwiązań nastawionych wyłącznie na interwencję i działania w odniesieniu do rodzin zagrożonych. Zgodnie z założeniami profilaktyki pozytywnej (Ostaszewski, 2014) istotne są także działania skierowane na wzmacnianie warunków funkcjonowania rodzin, w których najpoważniejsze

problemy nie występują, choćby przez działania doradcze, czy umożliwienie skorzystania z mediacji.

3. Zagadnienia definicyjne

W warunkach polskich, ustawodawca wprowadzając ustawę z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493, z późn. zm.), zadbał o to, aby umieścić już na wstępie legalną definicję przeciwdziałania przemocy w rodzinie, która będzie stanowiła podstawę dalszych rozważań i odniesień. Zgodnie zatem z art. 2 pkt 2 ww. ustawy, poprzez przemoc w rodzinie należy rozumieć *jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1.* (osoby najbliższe w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego, a także inne osoby wspólnie zamieszkujące lub gospodarujące), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Precyzując powyższe, do grona osób najbliższych mogących doświadczać przemocy w rodzinie należy zaliczyć osoby takie jak: „małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu”. Ustawodawca dodał w tej ustawie jeszcze „inną osobę wspólnie zamieszkującą lub gospodarującą”, co do zasady jest to jednoznaczne z „osobą pozostającą we wspólnym pożyciu” (Respondek-Marcisz, 2014, s. 99). Przywołana wcześniej Konwencja Rady Europy o zapobieganiu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej definiuje przemoc domową precyzyjniej, wskazując, iż „oznacza [ona] wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi, lub obecnymi małżonkami, lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy nie”(s. 3).

Przemoc w rodzinie stanowi często naruszenie norm prawa karnego, rodzinnego i opiekuńczego, prawa cywilnego, a nawet prawa administracyjnego. Zależnie od rodzaju przemocy w grę wchodzić może złamanie innych aktów prawnych².

W przypadku przemocy fizycznej możemy mieć do czynienia z przestępstwem – nie zawsze jednak ściganym z oskarżenia publicznego. W przypadku uderzenia lub naruszenia nietykalności cielesnej osoba pokrzywdzona samodzielnie powinna wnieść akt oskarżenia do Wydziału Karnego Sądu Rejonowego (art. 217 kk. § 2). W przypadku, gdy akt przemocy miał charakter jednorazowy i nie wywołał trwającego dłużej niż 7 dni rozstroju zdrowia lub naruszenia czynności narządów ciała (brak śladów przemocy) osoba pokrzywdzona samodzielnie powinna wnieść prywatny akt oskarżenia (właściwy jest tu Wydział Karny Sądu Rejonowego) - art. 157 § 4 kk. W sytuacji, gdy pokrzywdzonym jest osoba zamieszkująca wspólnie ze sprawcą ściganie przestępstwa następuje na wniosek osoby pokrzywdzonej (art. 157 § 54 kk.).

Nowelizacja kodeksu karnego dała również możliwość prowadzenia postępowania z urzędu przez organy ścigania (nawet gdy przestępstwa nie zgłasza ofiara) i postawienia sprawcy zarzutu znęcania się (art. 207 kk.). W poważniejszych przypadkach w grę wchodzić może również oskarżenie o czyn opisany w art. 156 kk., związany ze spowodowaniem ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, np. ciężkiego kalectwa, lub zeszpecenia/zniekształcenia ciała).

W przypadku przemocy psychicznej sprawcy mogą zostać postawione zarzuty za znęcanie psychiczne (także ze szczególnym okrucieństwem) (art. 207 kk.), uporczywe nękanie (także z wykorzystaniem mediów elektronicznych – mamy wtedy do czynienia z szeroko rozumianymi aktami cyberprzemocy, stalkingiem) (art. 190a kk.) albo groźbę karalną (art. 190 kk.), czy zmuszanie innej osoby do podjęcia lub zaniechania określonego działania (art. 191 kk.).

Przemoc seksualna podlega ściganiu przede wszystkim na podstawie art. 197 kk., przewidującym karę za zgwałcenie. Od 27 stycznia 2014 roku przestępstwo zgwałcenia ściga się z oskarżenia publicznego bez konieczności złożenia wniosku przez osobę pokrzywdzoną. Obecnie obowiązują również wprowadzone nowe zasady przesłuchania osób, które doznały przemocy seksualnej. Dążąc

² Artykuł 12 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, jak i § 10 ust. 2 rozporządzenia „Niebieskie karty” wskazują na obowiązek zgłoszenia zawiadomienia do Policji lub prokuratury o podejrzeniu popełnienia przestępstwa (dotyczy przestępstw ściganych z urzędu).

do przestrzegania zasady jednokrotnego przesłuchania osoby pokrzywdzonej, czynność przesłuchania jest przeprowadzana przez sąd oraz rejestrowana w celu późniejszego odtwarzania po wniesieniu aktu oskarżenia.

Najrzadziej jako przestępstwo klasyfikowana jest przemoc ekonomiczna, gdyż w sytuacji, kiedy nie można jej zakwalifikować jako znęcanie się, ukaranie sprawcy może okazać się utrudnione lub niemożliwe. W poważniejszych przypadkach, sprawcy przemocy ekonomicznej dopuszczają się fałszowania dokumentów, naruszają tajemnice korespondencji lub wręcz zmuszają osobę pokrzywdzoną do niekorzystnego rozporządzenia mieniem. W przypadku takich sytuacji można skorzystać z przepisów z zakresu prawa karnego wobec sprawcy.

Zaniedbanie stanowi przestępstwo, jeżeli jego skutkiem jest narażenie osoby pokrzywdzonej na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 160 kk.), w szczególności, gdy sprawca jest zobowiązany do opieki nad osobą pokrzywdzoną.

Omówiony katalog przepisów nie jest wyczerpujący, zawiera jednak te, które najczęściej uwzględniane są w sytuacjach, gdy mamy do czynienia ze zjawiskiem przemocy domowej stanowiącej przestępstwo.

Nie zawsze bowiem jest tak, że występowanie przemocy domowej (bez względu na jej typ) oznacza, że popełnione zostało przestępstwo. Zakres zjawiska przemocy zdecydowanie wykracza poza znamiona jakiegokolwiek przestępstwa w ramach prawa krajowego (Respondek-Marcisz, 2014). Oznacza to, że w wielu przypadkach osoba będąca sprawcą przemocy nie będzie dokonywać czynów podlegających penalizacji mimo, że jej działanie przekłada się na cierpienie innych osób. Uwzględnienie tego aspektu ma ogromne znaczenie szczególnie w kontekście instytucjonalnych działań interwencyjnych – brak występowania znamion przestępstwa nigdy nie powinien być jednoznaczną przesłanką odstąpienia od podjęcia aktywności i zapewnienia profesjonalnego wsparcia. Naprzeciw takim sytuacjom wychodzi ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i proponowane w niej rozwiązania, oddziaływania pomocowe.

4. Rozpowszechnienie przemocy w rodzinie i zjawisk z nią powiązanych

Informacje dotyczące rozpowszechnienia przemocy w rodzinie można czerpać z różnych źródeł, co w każdym przypadku związane jest z pewnymi ograniczeniami, które należy sobie uświadamiać. Wszystkie typy danych, ze względu na sposób ich pozyskiwania mogą być mniej lub bardziej dokładne i wiarygodne – jest to przesłanka do sięgania po zróżnicowane metody pozyskiwania danych i dokonywania analiz porównawczych lub przynajmniej interpretowania danych w sposób łączny.

Po pierwsze, można analizować ilość przypadków, w których została udzielona pomoc osobom doświadczającym przemocy (choćby w postaci liczby wszczętych procedur Niebieskie Karty). Tutaj musimy jednak pamiętać o występowaniu „ciemnej liczby” - nie wszystkie przypadki są zgłaszane i ujawniane. Nie są z pewnością zgłaszane te przypadki przemocy, gdzie konsekwencje są mniej widoczne i poważne w odbiorze samych ofiar. Bywa też tak, że nawet poważne przypadki z różnych przyczyn nie są zgłaszane przez same ofiary, ale też inne osoby, np. sąsiadów czy przedstawicieli profesji pomocowych, np. nauczycieli, lekarzy. W przypadku ofiar kluczową rolę w braku zgłoszenia odgrywa obawa przed zachowaniem sprawcy bądź rozpadem związku, kiedy przemoc dotyczy relacji małżeńskich lub partnerskich (Lewoc, 2014), bądź też obawa o utratę pracy przez sprawcę w wyniku prawomocnego wyroku sądu. Niezgłaszanie doświadczania przemocy wiąże się często z obawami przed pogorszeniem sytuacji materialnej ofiary, które może nastąpić w wyniku zgłoszenia i podjętych działań interwencyjnych (Pospiszyl, 1994).

Po drugie, o częstotliwości występowania przemocy w rodzinie możemy wnioskować korzystając z wyników badań społecznych w paradygmacie ilościowym. Tutaj o rozpowszechnieniu występowania przemocy dowiadujemy się analizując wyniki badań kwestionariuszowych, zrealizowanych zwykle na dużej próbie wyłonionej z populacji generalnej. Niepełna wiarygodność danych może tu wynikać z wielu uwarunkowań - ze zmiennej aprobaty społecznej - obawy przed przyznaniem się do takich doświadczeń nawet w anonimowych badaniach, mankamentów narzędzia badawczego, czy też usterek w doborze próby,

co uniemożliwia wiarygodne ekstrapolowanie wyników na populację generalną. Badania jakościowe dotyczące problematyki przemocy w rodzinie – dostarczają niewiele danych, głównie ze względu na małą liczbę projektów badawczych bazujących na metodologii jakościowej (m.in. z wykorzystaniem wywiadów narracyjnych z ofiarami, sprawcami, czy świadkami przemocy). Dane tego typu byłyby bardzo wartościowe – pozwalają one poznać interpretacje osób zaangażowanych oraz kontekstowo zrozumieć zjawisko przemocy w rodzinie i jego uwarunkowania.

Analizując wyniki w interesującym nas obszarze, bez względu na metodę zbierania danych, musimy zawsze liczyć się z występowaniem tzw. „ciemnej liczby” (Hołyst, 2007; Lewoc, 2014)

Warto wyjść od aktualnych badań ogólnopolskich. Według najnowszych danych ponad połowa Polaków ma w swoim otoczeniu rodzinę, w której występuje przemoc wobec dzieci, głównie zaniedbanie (Miedzik, Godlewska - Szurkowa, 2014). Co interesujące, badani, którzy zetknęli się z przemocą w rodzinie (ofiary, sprawcy, świadkowie) uważają system pomocy takim rodzinom za nieskuteczny, chyba że sami z niego skorzystali (wtedy ich oceny są umiarkowanie pozytywne).

Należy podkreślić dwa główne cele, dla których Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie została uchwalona – stanowią one bowiem bazę działań projektowanych na wszystkich poziomach – także na poziomie województwa czy poziomie lokalnym. Pierwszym z nich jest zwiększenie skuteczności działań przeciwdziałających przemocy w rodzinie. Drugi zaś, to prowadzenie działań zwiększających świadomość społeczną dotyczącą przyczyn i skutków przemocy w rodzinie. Niestety najnowsze analizy przedstawione niżej wskazują, iż ten ostatni cel w społeczeństwie polskim nie został jeszcze w pełni zrealizowany.

5. Przemoc w rodzinie w województwie łódzkim w świetle realizacji procedury „Niebieskie Karty”

Określenie Niebieska Karta to ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie (art. 9d ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. z 2010 r., nr 125, poz. 842). Podstawę rozpoczęcia procedury „Niebieskie Karty” (NK) określa art. 9 d ust. 4 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, który stanowi: „Wszczęcie procedury "Niebieskie Karty" następuje przez wypełnienie formularza "Niebieska Karta" w przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie.”

W przypadku stosowania tej procedury posługujemy się określeniami: osoba co do której istnieje podejrzenie, że została dotknięta przemocą w rodzinie oraz osoba, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie.

Poniżej przedstawiono najnowsze dane dotyczące realizacji procedury NK, z całego kraju zamieszczone w raporcie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (tabela 1.) w zestawieniu z danymi z województwa łódzkiego za lata 2012-2015 (tabela 2.).

Tabela 1. Statystyki krajowe procedury NK za rok 2014.

Rodzaj działania	Wskaźnik	Podmiot odpowiedzialny					
		Razem	MPiPS	MSW	MZ	MEN	MKiDN
3.2.1. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty	liczba sporządzonych formularzy „Niebieskich Kart – A” przez pracowników socjalnych, funkcjonariuszy Policji, przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych oraz ochrony zdrowia, pracowników i przedstawicieli oświaty wszczynających procedurę	99 093	13 606	77 808	1 321	6 357	1

liczba sporządzonych formularzy „Niebieskich Kart – C” przez członków zespołu interdyscyplinarnego / grupy robocze		61 924	61 924	X	X	X	X
liczba sporządzonych formularzy „Niebieskich Kart – D” przez członków zespołu interdyscyplinarnego / grupy robocze		45 878	45 878	X	X	X	X
liczba rodzin objętych procedurą "Niebieskie Karty"		106 570	106 570	X	X	X	X
liczba rodzin wobec których wszczęto procedurę "Niebieskie Karty" w okresie sprawozdawczym		72 692	72 692	X	X	X	X
liczba spraw zakończonych w wyniku:	ustania przemocy w rodzinie	41 522	41 522	X	X	X	X
	brak zasadności podejmowania działań	14 851	14 851	X	X	X	X
liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty”, na skutek ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy		41 522	41 522	X	X	X	X
liczba wszczętych dochodzeń w sprawach związanych z przemocą w rodzinie przez jednostki Policji		30 901	X	30 901	X	X	X
liczba postanowień o odmowie wszczęcia dochodzenia w sprawach związanych z przemocą w rodzinie przez jednostki Policji		17 585	X	17 585	X	X	X
liczba zakończonych postępowań w sprawach związanych z przemocą w rodzinie poprzez sporządzenie aktu oskarżenia przez jednostki Policji		15 808	X	15 808	X	X	X
liczba zakończonych postępowań w sprawach związanych z przemocą w rodzinie poprzez umorzenie postępowania przez jednostki Policji		16 699	X	16 699	X	X	X

Źródło: Załącznik statystyczny do Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za rok 2014 (2015)

Tabela 2. Statystyki procedury NK w województwie łódzkim za lata 2012-2015

Rok sprawozdawczy	Wszystkie wszczęte procedury	wszczęte przez					Liczba zakończonych procedur ³
		Jednostki organizacyjne pomocy społecznej	Policję	Gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	Przedstawiciele oświaty	Przedstawiciele ochrony zdrowia	
2012	3186	486	2580	53	55	12	1515
2013	4318	536	3626	76	63	17	2583
2014	3137			69		24	2013
2015	4669			84		16	

Źródło: dostępne statystyki sprawozdawcze Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego.

Analiza danych ogólnopolskich wskazuje na dwa ważne aspekty. Po pierwsze, wskaźniki przemocy w rodzinie są w naszym kraju i województwie wciąż wysokie – na co wskazują badania podłużne (jest tak pomimo wprowadzanych zmian w sposobie raportowania). Po drugie, szczególną rolę w zgłaszaniu problemu (karta A) odgrywa wciąż Policja (zarówno w kraju, jak i w województwie), pomimo postulowanej aktywności innych służb i instytucji, co będzie jeszcze omawiane niżej.

Warto zatem przyjrzeć się dokładniejszym statystykom działań Policji w tym zakresie w województwie łódzkim. Analiza tych danych pozwala na ostrożne wnioskowanie o cechach społeczno-demograficznych ofiar oraz dynamice problemu.

³ W tym rozumieniu uznaje się procedurę za zakończoną na skutek ustania przemocy w rodzinie oraz uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu stosowania przemocy w rodzinie oraz zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy.

Tabela 3. Procedura NK w statystykach Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi za lata 2012-2015

Rok	Liczba wypełnionych formularzy A	Osoby dotknięte przemocą						Osoby stosujące przemoc				
		kobiety		mężczyźni		małoletni		razem	kobiety	mężczyźni	nieletni	razem
		do 65 roku życia	od 66 roku życia	do 65 roku życia	od 66 roku życia	Dziewczęta	Chłopcy					
2012	2835	2612	192	333	54	884		4075	184	2683	12	2879
2013	3717	3225	346	506	75	870		5022	277	3456	13	3746
2014	4546	3907	339	551	91	415	475	5778	330	4227	24	4581
2015	4533	3792	389	487	106	439	437	5650	373	4190	18	4581

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej w Łodzi

Generalnie od 2012 roku możemy mówić o wzroście liczby wszczynanych procedur – co niekoniecznie świadczy o tym, że przemoc występuje częściej – a raczej o tym, że działania Policji są bardziej intensywne w zakresie interwencji w takich sprawach. Podobnie jak w całym kraju ofiarami przemocy są głównie kobiety i osoby małoletnie (dotyczy całego analizowanego okresu). Warto jednak zwrócić uwagę na to, że statystyki dotyczące mężczyzn jako ofiar – wbrew stereotypowym społecznym przekonaniom – także nie są niskie. Ważne dane to charakteryzująca się dynamiką wzrostową przemoc wobec osób starszych po 65 roku życia (dotyczy obu płci). Sprawcami są znacząco częściej mężczyźni, choć w przypadku liczby kobiet sprawczyń też obserwujemy dynamikę wzrostową w analizowanym okresie. Nie należy zapominać o sytuacjach, gdy sprawcami są osoby nieletnie – takie przypadki nie są liczne w statystykach – jest ich jednak prawdopodobnie więcej,

tylko bywa, że w przypadkach tego typu nie wszczyna się procedury NK (ze względu na zróżnicowaną interpretację przepisów, do czego wrócimy później).

Warto bliżej przyjrzeć się danym Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi. Wskazują one, iż w całym województwie w 2014 roku wszczęto 4546 procedur „Niebieskie Karty”. Procedury wszczęte w samej Łodzi (Komenda Miejska Policji w Łodzi) stanowią nieco ponad 1/4 wszystkich procedur wszczętych w województwie łódzkim. Zaraz po Łodzi, najczęściej procedur wszczęto w KMP w Piotrkowie Trybunalskim, KPP w Kutnie, KPP w Zgierzu, KPP w Sieradzu, KPP w Opocznie oraz KPP w Tomaszowie Mazowieckim.

Liczba zidentyfikowanych osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą wyniosła 5776 – 888 stanowiły osoby małoletnie (nieco ponad 15%). Zatrzymano ponad 1520 osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie (głównie mężczyzn). Wśród zidentyfikowanych przypadków dominowała przemoc fizyczna i psychiczna.

W całym województwie przeważające typy zarejestrowanej przemocy, to przemoc fizyczna i psychiczna ze sporadycznym pojawianiem się przemocy seksualnej i ekonomicznej (takie dane wynikają też z problemów klasyfikacyjnych i legislacyjnych omówionych wyżej).

Pomoc Policji polegała głównie na umieszczeniu dzieci u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo – wychowawczej (17 przypadków), w ośrodku interwencji kryzysowej (2 przypadki), w domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (2 przypadki), udzieleniu pomocy medycznej (75 przypadków) lub umieszczeniu w szpitalu (23 przypadki). Nie stosowano umieszczenia w ośrodku wsparcia i specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Analizy warto uzupełnić dodatkowymi, wybranymi danymi wymiaru sprawiedliwości. Z danych Prokuratury Okręgowej w Łodzi wynika, że w 2013 r. w prokuraturach rejonowych przeprowadzono 965 postępowań o przestępstwa z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny. 338 postępowań zostało zakończonych skierowaniem aktu oskarżenia do sądu, a 627 umorzeniem. Sąd wydał wyrok skazujący w 190 sprawach.

Na tak dużą liczbę prowadzonych postępowań prokuratorzy wydali tylko 21 nakazów opuszczenia przez sprawcę przemocy lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z osobami pokrzywdzonymi. W 1 przypadku skierowano wniosek do Sądu o przedłużenie w/w środka zapobiegawczego na dalszy okres. Sądy orzekające w sprawach o stosowanie przemocy wydały 190 wyroków skazujących, ale tylko 2 nakazy opuszczenia przez sprawcę przemocy lokalu zajmowanego wspólnie z osobą pokrzywdzoną (art. 39 pkt 2e kk.) oraz w jednym przypadku orzeczono nakaz opuszczenia lokalu w trybie art. 41 a § 1 kk. na okres 2 lat. Orzeczono 9 zakazów zbliżania się na określoną odległość sprawcy przemocy do osoby pokrzywdzonej (art. 39 pkt 2 b kpk. oraz art. 41 a §1). Do Zespołów Kuratorskiej Służby Sądowej wpłynęło 9 spraw, w których orzeczono karę ograniczenia wolności w stosunku do sprawców przemocy w rodzinie, polegającą na obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne.

6. Procedura „Niebieskie Karty” – przesłanki związane z jakością wdrażania

Sama analiza statystyk procedur NK nie wystarczy do pogłębionej analizy stosowania rozwiązań tej procedury. Bardziej zobiektywizowany i uzupełniony obraz jakości udzielanej pomocy (inne źródło niż opinie mieszkańców) ukazują raporty z kontroli Najwyższej Izby Kontroli (z 2013 i 2016 roku).

Wskazują one na następujące problemy w zakresie organizacji pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie:

1. Większość osób, którym udziela się pomocy w ramach procedury NK odczuwa poprawę swojej sytuacji (odważniej mówią o problemie, jest im łatwiej szukać pomocy), jednak tylko kilka procent doświadcza w wyniku tej procedury całkowitego rozwiązania swojego problemu.
2. Brak dostępu do specjalistycznych usług (np. w zakresie poradnictwa rodzinnego czy pracy z dziećmi) blisko miejsca zamieszkania.
3. Niewielka liczba klientów korzystająca z grup wsparcia dla ofiar przemocy i grup terapeutycznych (kilka %).

4. Niewystarczające działania skierowane na pracę ze sprawcami przemocy (w całym kraju w działaniach takich uczestniczy co dziesiąty sprawca, a w niektórych gminach jest ich tylko kilka %).
5. Nadmierna biurokratyzacja i przewlekłość procedur pomocy.
6. Niedookreślony status prawny zespołów – ich członkom brak jest uprawnień do skutecznego działania. Dodatkowo pracują oni w ramach obowiązków służbowych, a w 9 sytuacjach na 10 nie są zwalniani z innych obowiązków w miejscu pracy.
7. Często nie jest spełniona zasada interdyscyplinarności w radzeniu sobie z problemami przemocy w rodzinie – ciężar działań dotyczy głównie przedstawicieli Policji i pomocy społecznej, przy dużo mniejszym zaangażowaniu innych służb.
8. Niewystarczająco działające rozwiązania służące odizolowaniu ofiary i sprawcy, przejawiające się m. in. w stworzeniu warunków umożliwiających osobom (lub rodzinom) z udokumentowaną przemocą domową uzyskania trwałego schronienia, np. mieszkania komunalnego czy socjalnego. Wciąż w większości przypadków jest tak, że wspólne miejsce zamieszkania opuszczają osoby krzywdzone.

Innego obrazu dostarczają wywiady i rozmowy z przewodniczącymi zespołów interdyscyplinarnych (Durda, 2013). Wskazują one na następujące obszary:

1. Niewystarczająca ilość i jakość szkoleń członków zespołów interdyscyplinarnych w tematyce wdrażania procedury NK, szczególnie w odniesieniu do tzw. trudnych przypadków, np. gdy sprawca przemocy jest osobą „wysoko postawioną” w lokalnej społeczności.
2. Brak wynagrodzeń dla członków zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych – traktowane jest to jako przyczyna braku rzeczywistego zaangażowania oraz traktowania fasadowego swoich obowiązków przez niektórych członków tych gremiów.
3. Brak wyznaczonych osób do prowadzenia rozbudowanych czynności administracyjnych o charakterze biurokratycznym.
4. Wykorzystanie „Niebieskiej Karty” przez niektóre małżeństwa jako etapu stanowiącego punkt wyjścia w sprawie rozwodowej.

5. Wykorzystanie procedury „Niebieskiej Karty” w sprawach błahych, gdzie kontekst sytuacji wskazuje, iż jej wprowadzenie jest nieuzasadnione.
6. Brak informacji zwrotnych dotyczących problemów zgłoszonych wymiarowi sprawiedliwości (sądy nie informują o podjętych działaniach zespołów interdyscyplinarnych).
7. Bezkarność sprawców.
8. Przekonanie specjalistów w lokalnych społecznościach, iż sprawców należy jedynie karać, a nie pracować z nimi terapeutycznie.

Doświadczenia przewodniczących zespołów pozwoliły także zidentyfikować rozwiązania, które czynią procedurę NK bardziej skuteczną i mogą być traktowane jako przykłady dobrej praktyki, której elementy można wdrażać lokalnie (Durda, 2013):

1. Utworzenie etatowego stanowiska w ramach struktur Policji bądź pomocy społecznej dedykowanego realizacji procedury NK.
2. Wypracowanie w ramach obowiązujących przepisów autorskich metod pracy oraz przyporządkowanie członkom zespołu jasno sprecyzowanych zadań.
3. Natychmiastowa, bieżąca realizacja działań.
4. Uczestnictwo członków zespołów w rozprawach karnych dotyczących przemocy (stanowi duże wsparcie dla ofiar).
5. Wspieranie i instruowanie przez członków zespołów przedstawicieli innych instytucji (np. szkoły).
6. Odbywanie posiedzeń w siedzibach poszczególnych instytucji, których pracownicy tworzą zespoły interdyscyplinarne – pozwala na bezpośrednie poznanie struktury i działań tych instytucji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Analiza wyników badań i kontroli dotyczących realizacji procedury NK oraz innych badań i analiz, także realizowanych na poziomie wojewódzkim i lokalnym powinna stanowić punkt wyjścia do podwyższania jakości jej realizacji na poziomie wojewódzkim i lokalnym.

7. Specjalistyczna interwencja kryzysowa w sprawach przemocy w rodzinie w województwie łódzkim

W myśl obowiązujących przepisów *interwencja kryzysowa to zespół interdyscyplinarnych działań, podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej.* Jeśli idzie o zakres merytoryczny udzielanej pomocy, to „[w] ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych - schronienia do 3 miesięcy (art. 47 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej Dz.U. Nr 64, poz. 593, Nr 99, poz. 1001 i Nr 273, poz. 2703 oraz z 2005 r. Nr 64, poz. 565 i Nr 94, poz. 778).

W województwie łódzkim specjalistyczne działania w zakresie interwencji kryzysowej są udzielane w 16 ośrodkach interwencji kryzysowej. Ośrodki takie znajdują się w 16 powiatach lub miastach na prawach powiatu. Oznacza to, że aż w ośmiu powiatach tego typu placówki nie są zlokalizowane. Przekłada się to bezpośrednio na brak dostępności tego typu pomocy blisko miejsca zamieszkania wielu mieszkańców województwa łódzkiego.

Tabela 4. Zestawienie ośrodków interwencji kryzysowej w województwie łódzkim ze względu na lokalizację (stan na sierpień 2016)

1	powiat bełchatowski	1
2	powiat kutnowski	1
3	powiat łaski	1
4	powiat łęczycki	1
5	powiat łowicki	1
6	m. Łódź	1
7	powiat opoczyński	1
8	powiat piotrkowski	1
9	m. Piotrków Trybunalski	1
10	powiat poddębicki	1
11	powiat rawski	1

12	powiat sieradzki	1
13	m. Skierniewice	1
14	powiat tomaszowski	1
15	powiat wieluński	1
16	powiat wierszowski	1

Źródło: Dane Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego (2016)

W Łodzi funkcjonuje także Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, powołany Uchwałą Zarządu Stowarzyszenia Promocji Zdrowia i Psychoterapii z dnia 27 czerwca 2007 roku, który prowadzony jest na podstawie umów z Miastem Łódź (miasto wydzielone na prawach powiatu). Jest to placówka całodobowa, dysponująca 24 miejscami noclegowymi dla osób dotkniętych przemocą (bez skierowania i bez względu na sytuację materialną), oferująca bezpłatną, kompleksową pomoc schroniskową (maksymalnie do 3 miesięcy), terapeutyczną, pedagogiczną, socjalną, medyczną i prawną.

8. Doświadczenia mieszkańców województwa łódzkiego w zakresie przemocy w rodzinie

Komplementarnych danych z realizacji procedury NK oraz danych wymiaru sprawiedliwości dotyczących przemocy w rodzinie w województwie łódzkim, dostarczają aktualne wyniki diagnostycznych badań naukowych. Najbardziej aktualne dane zawiera diagnoza zrealizowana na 800-osobowej reprezentatywnej próbie dorosłych zamieszkujących województwo łódzkie na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej (Perspektywa, 2015b) oraz reprezentatywnych badań wojewódzkich, gdzie respondentami była starsza młodzież (Perspektywa, 2015a).

Co piętnasty dorosły mieszkaniec województwa łódzkiego (6,4%) wskazał, iż w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie w jego najbliższej rodzinie miał miejsce co najmniej jeden przypadek przemocy fizycznej. 0,7% badanych uznało, iż takie zdarzenie miało miejsce wielokrotnie.

Analogicznie ponad 10% badanych wskazało wystąpienie w rodzinie przemocy psychicznej, którą w tym badaniu zdefiniowano jako groźbę, wyzwiska lub szantaż.

1,1% respondentów wskazuje, iż wydarzenie takie miało miejsce wielokrotnie w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie.

Wśród mieszkańców województwa łódzkiego średnio co piąty badany stwierdził, że przynajmniej raz był świadkiem przemocy w rodzinie w okresie dzieciństwa (3,5%- raz; 6%,1 – kilka razy; 5,1% - wiele razy), a co szósty – 14,8% (3,5% - raz; 61% - kilka razy; 5,1% - wiele razy) przyznał, iż był jej ofiarą.

Co piąty badany w województwie łódzkim doświadczył przykrych sytuacji związanych z piciem alkoholu w najbliższej rodzinie (prawie 29% z tej grupy doświadczyło takich sytuacji w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie). Nieco częściej doświadczenia tego typu dotyczyły kobiet niż mężczyzn. Zestawiając te wyniki z przedstawionymi wcześniej danymi NK dotyczącymi sprawstwa przemocy pod wpływem alkoholu, mamy spójny obraz powiązania tych zjawisk w województwie łódzkim.

O skali przemocy w rodzinie wobec dzieci i młodzieży, w kontekście zaniedbania można wnioskować analizując wybrane wyniki aktualnych badań gimnazjalistów i szkół ponadgimnazjalnych przeprowadzonych w województwie łódzkim. Blisko 5% uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych wskazuje, że matka pozwoliłaby im palić papierosy, gdyby dowiedziała się, że to robią. Analogiczne przekonania na temat ojców prezentuje co jedenasty gimnazjalista i uczeń szkoły ponadgimnazjalnej. Jeden na stu uczniów gimnazjów wskazuje, że ich rodzice aprobowaliby upijanie się. W przypadku szkół ponadgimnazjalnych odsetek ten jest wyższy i wynosi ok. 3,5%. Mniej więcej co pięćdziesiąty uczeń wyraża przekonanie, że jego rodzice akceptowaliby palenie marihuany lub haszyszu. Spory (od 5,5-10%) jest odsetek uczniów, którzy nie wiedzą jaka byłaby reakcja ich rodziców na ich zaangażowanie w poszczególne zachowania ryzykowne (Perspektywa, 2015a). Przedstawione tu dane można ostrożnie interpretować jako wskaźniki zaniedbania w obszarze wychowawczym.

9. Zjawiska towarzyszące przemocy w rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem przemocy rówieśniczej

Przemoc w rodzinie powinna być rozważana w kontekście innych patologicznych zjawisk, w szczególności innych rodzajów przemocy, w tym przemocy rówieśniczej (Pospiszyl, 1998; Pyżalski, 2012).

Szeroko zakrojone badania przemocy rówieśniczej w powiązaniu z problemem funkcjonowania rodziny, realizowane w całym województwie łódzkim (rok 2007) wykazały, że przemoc taka jest silnie powiązana z negatywnymi relacjami w domu rodzinnym, w tym przemocą, w którą zaangażowani są rodzice i dzieci. Większość badanych gimnazjalistów (84%) kłóci się ze swoimi opiekunami (8% robi to często – nawet kilka razy w tygodniu). Co piąty badany używa wulgarnych słów podczas kłótni z rodzicami, a średnio co dziesiąty ankietowany gimnazjalista w czasie kłótni spotkał się z przemocą fizyczną ze strony rodziców. Rodzice co piątego ucznia są rozwiedzeni bądź w separacji, a uczniowie pochodzący z rodzin rozbitych częściej stają się sprawcami przemocy rówieśniczej w szkole, niż pozostali uczniowie. 18% badanych twierdzi, że zdarzyła się mu w ciągu ostatniego roku przykra sytuacja w domu związana z alkoholem - 14% zauważa problem alkoholowy u ojca, tylko 7% badanych podobny problem dostrzega u matki.

Najnowsze diagnozy przemocy rówieśniczej w województwie łódzkim wskazują, iż jest to zjawisko bardzo poważnie rozpowszechnione (Perspektywa, 2015a). Na uczestniczenie w grupie dokuczającej innym wskazało ponad 38% uczniów w trzecich klasach gimnazjów i ponad 31% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Indywidualne rozpoczynanie bójki potwierdziło analogicznie ponad 13% gimnazjalistów i ponad 12% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Podobne odsetki dotyczyły uczestnictwa w grupie, która bije innych (odpowiednio 12% i około 10%). Mniej więcej co dziesiąty uczeń obydwu typów szkół wskazał na uczestnictwo w grupie, która rozpoczyna bójki z innymi grupami.

Istotny jest także fakt, że 2/5 sprawców przemocy w klasach trzecich gimnazjum i w klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych stwierdziła, iż w roku poprzedzającym badanie była także ofiarą przemocy (stanowili oni tzw. grupę sprawco-ofiar). Sumaryczny wskaźnik dotyczący bycia sprawcą przemocy okazał się być zbliżony w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych i był nieco niższy niż

10%. Taki odsetek uczniów należy w świetle tych badań traktować jako poważnie zaangażowanych w rolę sprawców przemocy rówieśniczej (Perspektywa, 2015a). Wskaźniki cyberprzemocy rówieśniczej w województwie łódzkim są zbliżone do wyników w całym kraju i dotyczą około 18% młodych ludzi jako sprawców i 6% jako ofiar (w okresie roku poprzedzającego badanie). Warto tu dodać, iż zaangażowanie w cyberprzemoc rówieśniczą w roli sprawcy wysoko koreluje z rolą sprawcy w tradycyjnej przemocy oraz złą komunikacją i przemocą w środowisku rodzinnym (Pyżalski, 2012).

10. Przekonania mieszkańców województwa łódzkiego na temat przemocy w rodzinie na tle badań ogólnopolskich

Przekonania Polaków na temat przemocy w rodzinie, wciąż dalekie są (przynajmniej w populacyjnym ujęciu) od takich, które przemoc traktują racjonalnie i stanowią dobrą podstawę dla działań przeciwdziałających przemocy w rodzinie. Wciąż większość osób utożsamia przemoc wyłącznie z przemocą fizyczną. Co piąty badany uważa, że występuje ona wyłącznie wtedy, gdy występują widoczne ślady na ciele ofiary. Co więcej, prawie 25% obwinia za występowanie przemocy domowej ofiarę, wskazując, iż przemoc wynika z jej prowokacji. Do tego znaczny odsetek Polaków akceptuje w pewnym stopniu przemoc wobec dzieci – przykładowo ponad ¼ dopuszcza lanie jako metodę wychowawczą (Miedzik, Godlewska-Szurkova, 2014).

Co więcej, aż 16% Polaków wyraża przekonanie, iż przemoc w rodzinie dotyczy jedynie środowisk patologicznych i marginesu społecznego, a co dziewiąty Polak uważa, iż zgłoszenie, że ktoś doświadcza przemocy w rodzinie jest donosicielstwem (Miedzik, Godlewska- Szurkova, 2014).

Na tym tle przekonania mieszkańców województwa łódzkiego są bardzo zbliżone do reszty kraju. Ich monitorowanie jest bardzo istotne, gdyż stanowią one jeden z kluczowych czynników warunkujących rzeczywiste działanie (lub brak działania) w sytuacji bycia świadkiem przemocy a także, w pewnym stopniu warunkują zaangażowanie w przemoc w roli sprawcy.

I tak, około co dwudziesty mieszkaniec województwa uważa, iż istnieją okoliczności uzasadniające przemoc w rodzinie. Przeciwnego zdania jest 94% (77,9% wyraża

to zdanie w sposób zdecydowany). Aż co dziesiąty mieszkaniec województwa wyraża przekonanie, iż to co się dzieje w rodzinie, w tym przemoc to wewnętrzny problem rodziny i nie należy się wtrącać. Zdecydowanie przeciwne zdanie wyraża jedynie 58,6% badanych. Przekonanie o współodpowiedzialności bitych kobiet wyraża prawie 12,5% respondentów – a zdanie zdecydowanie przeciwne jedynie sześciu na dziesięciu badanych. Prawie 19% badanych uważa, że lepiej nie wtrącać się w sytuacjach przemocy w rodzinie, bo można jeszcze bardziej zaszkodzić osobie pokrzywdzonej. Około 23% mieszkańców łódzkiego uważa, iż lepiej się nie wtrącać w przemoc w rodzinie, bo można samemu mieć kłopoty a prawie 17%, że przeciwdziałanie przemocy w rodzinie nie jest obowiązkiem każdego człowieka. Mieszkańcy województwa pytani wprost o to, czy widzieli w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie biedę i nieszczęście spowodowane pijaństwem w 56% potwierdzają taki fakt. Jednocześnie jedynie co trzeci mieszkaniec wskazuje, że coś zrobił w tej sprawie, próbował jakoś pomóc. Częściej w pomoc tego typu angażują się kobiety (39%), niż mężczyźni (29%) (Perspektywa, 2015b).

Interpretując zbiorczo te przekonania zauważamy, iż nastawienie znaczącej większości mieszkańców województwa łódzkiego do przemocy w rodzinie jest zdecydowanie negatywne i nie zawiera przekonań racjonalizujących jej występowanie. Z drugiej strony dość znaczny odsetek badanych (zależnie od analizowanej kwestii około 10 - 20%) przemoc taką lub brak działania w przypadku jej obserwowania racjonalizuje. To bardzo istotne, gdyż w praktycznych sytuacjach podjęcie działań wynika z decyzji lub braku decyzji konkretnej jednostki w tym zakresie. Uzyskane wyniki wskazują na konieczność kontynuacji i udoskonalania jakości zarówno działań edukacyjnych, jak i takich działań organizacyjnych, które ułatwiają bezpieczne i skuteczne zgłaszanie podejrzania przemocy w rodzinie właściwym instytucjom. Istotny jest tutaj także system informacji o ofercie pomocowej w obszarze przemocy w rodzinie, który powinien być dostępny i dostosowany do możliwości i preferencji odbiorców

11. Przekonania mieszkańców województwa łódzkiego na temat systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Warto przyjrzeć się, co o skuteczności systemu i instytucji, których zadaniem jest pomoc ofiarom przemocy sądzą mieszkańcy województwa łódzkiego (Perspektywa, 2015b).

Wśród instytucji, co do których badani mają przekonanie, że udzielają skutecznej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie, najwyżej oceniane są Policja (prawie $\frac{3}{4}$ badanych) i pomoc społeczna (72% badanych). Warto zauważyć, że w przypadku tej ostatniej instytucji zaobserwowano spore zróżnicowanie rozkładu opinii w różnych lokalizacjach. Aż 80,8% respondentów mieszkających w miastach od 50-200 tys. mieszkańców jest przekonanych o skuteczności pomocy społecznej w tym zakresie. W przypadku Łodzi odsetek ten jest dużo niższy i wynosi 63,2%. Z kolei przekonanie o skuteczności instytucji pomocy społecznej w tym obszarze wyraża około $\frac{3}{4}$ populacji mieszkańców wsi i małych miasteczek.

Pozostałe podmioty i instytucje zaangażowane w system pomocy i wspierania ofiar przemocy domowej są oceniane nieco niżej. Mniej niż 40% respondentów uważa, że w ich miejscowości ofiary przemocy w rodzinie mogą liczyć na skuteczną pomoc ze strony organizacji pozarządowych (38,3%). Ponownie obserwujemy znaczące zróżnicowanie przekonań zależne od miejsca zamieszkania. Jedynie co czwarty mieszkaniec wsi i co trzeci żyjący w małym mieście (poniżej 50 tys. mieszkańców) jest przekonany, iż w jego miejscowości ofiary przemocy mogą spodziewać się pomocy ze strony organizacji pozarządowych. Poglądy te są bardziej optymistyczne w średnich i dużych miastach podobnego zdania jest ponad połowa badanych (tam odsetki wynosiły odpowiednio ok. 54,5% i ok. 52,5%). Należy jednak podkreślić, iż co trzeci badany (35,2%) przyznaje, że nie jest w tej kwestii zorientowany i wybiera odpowiedź „trudno powiedzieć”. Zdaniem ponad połowy badanych (55,5%) ofiary przemocy w miejscowości, gdzie mieszka respondent mogą liczyć na pomoc kuratorów sądowych. Mniej, bo 48% osób uważa, że ofiary przemocy w ich miejscowości mogą liczyć na pomoc gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Przeciwnego zdania jest jedynie co czwarty mieszkaniec województwa (24,6%).

Analizując kwestię skutecznej pomocy ofiarom przemocy domowej udzielanej przez różne lokalne instytucje - z perspektywy miejscowości, w jakiej mieszkali respondenci warto zwrócić uwagę na kilka istotnych różnicowań. Około 3/4 badanych, we wszystkich typach miejscowości określonych w badaniu, stwierdziło iż ofiary przemocy mogą liczyć na skuteczną pomoc ze strony policji w ich miejscowości. Wyniki w tym zakresie były zbliżone w różnych lokalizacjach (72% w dużych i średnich miastach, 77% w małych miastach - poniżej 50 tys. mieszkańców i 75% na wsi). Oceny dotyczące skuteczności systemu pomocy ofiarom przemocy są podobne do tych, które obserwujemy w badaniach ogólnopolskich. Siedmiu na dziesięciu Polaków uważa, iż system prawny niewystarczająco chroni osoby, które doświadczyły przemocy w rodzinie. Polacy, którzy zetknęli się z przemocą w rodzinie (ofiary, sprawcy, świadkowie) uważają system pomocy takim rodzinom za nieskuteczny, chyba, że sami z niego skorzystali (wtedy oceny są umiarkowanie pozytywne). O tym, że wiele jest rodzin, gdzie występuje przemoc, przekonanych jest ¾ Polaków. Warto zauważyć, że od 2007 roku wynik ten zmniejszył się o ok. 10 punktów procentowych (Miedzik, Godlewska-Szurkova, 2014).

Innym ważnym podmiotem pomagającym ofiarom przemocy w rodzinie jest pomoc społeczna (OPS-y). Najwyższy odsetek badanych, uznających, że ofiary przemocy mogą polegać na skutecznej pomocy świadczonej przez pracowników pomocy społecznej odnotowano w średnich miastach (od 50-200 tys. mieszkańców). Taką opinię wyraziło 80,8% respondentów mieszkających w tego typu miejscowościach. Z kolei najniższy odsetek badanych, którzy są tego samego zdania stwierdzono w grupie mieszkańców Łodzi (ok. 63% badanych). Na wsi i małych miastach 3/4 respondentów było przekonanych, że ofiary przemocy w rodzinie mogą liczyć tam na skuteczne wsparcie placówek pomocy społecznej (odpowiednio: 73,6% i 77,7%).

Badanie pokazuje również duże różnicowania w zakresie percepcji skuteczności pomocy ze strony organizacji pozarządowych. Jedynie co czwarty mieszkaniec wsi (25,5%) i co trzeci (30,8%) żyjący w małym mieście (poniżej 50 tys. mieszkańców) wyraził pogląd, że w jego miejscowości ofiary przemocy w rodzinie mogą liczyć na skuteczną pomoc organizacji pozarządowych. W średnich i dużych miastach podobnego zdania jest ponad połowa badanych (odpowiednio: 54,5% i 52,5%).

Pozytywną rolę gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych w sferze pomocy ofiarom przemocy domowej najbardziej dostrzegają mieszkańcy średnich miast (od 50-200 tys. mieszkańców). 61,7% spośród nich uważa, że ofiary przemocy w rodzinie mogą liczyć na skuteczną pomoc ww. komisji. W pozostałych typach miejscowości tj. w dużym mieście (Łodzi), w małych miastach (poniżej 50 tys. mieszkańców) i na wsi mniej niż połowa badanych zgadza się z taką opinią (odpowiednio: 45,2%, 48,2% i 45,6%).

Istotne różnice pomiędzy respondentami mieszkającymi w różnych typach miejscowości dotyczą także postrzegania skuteczności pomocy ze strony kuratorów sądowych. Największy odsetek badanych, którzy stwierdzili, że w ich miejscowości ofiary przemocy w rodzinie mogą liczyć na pomoc kuratorów odnotowano w średnich miastach (50-200 tys. mieszkańców). Taką opinię wyraziło prawie 2/3 badanych żyjących w tego typu miejscowościach (63,4%). W Łodzi podobnego zdania był co drugi badany respondent (51,1%), a na wsi i w małych miastach odpowiednio 55,1% i 58,1%.

Obraz oceny funkcjonowania systemu jest zróżnicowany w odniesieniu do różnych jego składowych. Obserwujemy także, opisane wyżej zróżnicowanie terytorialne. Analizując dokładniej opisy należy pamiętać, że oceny formułowane przez mieszkańców, w szczególności tych, którzy nie korzystają z systemu nie zawsze dotyczą jego rzeczywistego działania, ale mogą być związane z brakiem lub niedokładnymi informacjami dotyczącymi możliwości pomocy.

III. REALIZACJA WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE NA LATA 2017 - 2020

Cel główny:

Zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali tego zjawiska w województwie łódzkim.

Cele szczegółowe:

- 1) zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 2) zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- 3) zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,
- 4) zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

1. Adresaci Programu

Program skierowany jest do:

- 1) ogółu społeczeństwa, w tym osób zagrożonych przemocą w rodzinie,
- 2) osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- 3) osób stosujących przemoc w rodzinie,
- 4) świadków przemocy w rodzinie,
- 5) służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

2. Założenia Programu

- 1) Profilaktyka i edukacja społeczna:
obszar kierowany do ogółu społeczeństwa
- 2) Ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie:
obszar kierowany do osób dotkniętych przemocą w rodzinie

3) Oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie:

obszar kierowany do osób stosujących przemoc w rodzinie, jak również do właściwych służb lub podmiotów zajmujących się oddziaływaniem na osoby stosujące przemoc

4) Podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

obszar kierowany do przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

IV. OBSZARY, KIERUNKI I DZIAŁANIA WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE NA LATA 2017 – 2020

Obszar 1

Profilaktyka i edukacja społeczna

Cel: zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Kierunki działań:

1.1 Poszerzenie wiedzy ogółu społeczeństwa, w tym zainteresowanych służb na temat zjawiska przemocy w rodzinie

Rodzaje działań:

1.1.1 Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze województwa łódzkiego, w tym w odniesieniu do gmin, ustalenie odsetka rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie

Realizator zadania:

- samorząd województwa

Wskaźniki:

- liczba opracowanych diagnoz

Kierunki działań:

1.2 Podniesienie poziomu wiedzy i świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie; zmiana postrzegania przez społeczeństwo problemu przemocy w rodzinie

Rodzaje działań:

1.2.1 Prowadzenie regionalnych kampanii społecznych, które:

- obalają mity i stereotypy na temat przemocy w rodzinie, usprawiedliwiające jej stosowanie,
- opisują mechanizmy przemocy w rodzinie oraz jednoznacznie wskazują na ich społeczną szkodliwość i społeczno-kulturowe uwarunkowania,

- promują metody wychowawcze bez użycia przemocy i informują o zakazie stosowania kar cielesnych wobec dzieci przez osoby wykonujące władzę rodzicielską oraz sprawujące opiekę lub pieczę,
- promują działania służące przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w tym ochronę i pomoc dla osób doznających przemocy oraz interwencję wobec osób stosujących przemoc

Realizator zadania:

samorząd województwa we współpracy z mediami i organizacjami pozarządowymi

Wskaźniki:

- liczba regionalnych kampanii społecznych

Kierunki działań:

1.3 Realizacja programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie

Rodzaje działań:

1.3.1 Opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ramowego programu ochrony ofiar przemocy w rodzinie

Realizator zadania:

samorząd województwa

Wskaźniki:

- liczba opracowanych i realizowanych wojewódzkich programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz opracowanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie
- liczba uchylonych przez wojewodę uchwał w sprawie przyjęcia wojewódzkich programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Obszar 2

Ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie

Cel: zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Kierunki działań:

2.1 Upowszechnienie informacji i edukacja w zakresie możliwości i form udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie

Rodzaje działań:

2.1.1. Upowszechnienie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania m.in. pomocy: medycznej, pedagogicznej, psychologicznej, psychospołecznej, prawnej, socjalnej, zawodowej i rodzinnej

Realizator zadania:

samorząd województwa we współpracy z mediami o zasięgu regionalnym oraz organizacjami pozarządowymi

Wskaźniki:

- liczba opracowanych i upowszechnianych materiałów informacyjnych,
- liczba regionalnych kampanii społecznych

Kierunki działań:

2.2 Udzielanie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie

Rodzaje działań:

2.2.1 Realizowanie przez instytucje publiczne zajmujące się pomocą osobom dotkniętym przemocą w rodzinie w formie poradnictwa medycznego, pedagogicznego, psychologicznego, psychospołecznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego

Realizator zadania:

instytucje samorządowe przy współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi

Wskaźniki:

- liczba osób objętych pomocą w formie poradnictwa medycznego, pedagogicznego, psychospołecznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego w danej instytucji

2.2.2. Tworzenie i zwiększanie zakresu działania oraz dostępności do lokalnych telefonów zaufania, interwencyjnych lub informacyjnych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie

Realizator zadania:

jednostki samorządu terytorialnego – szczebel wojewódzki; organizacje pozarządowe

Wskaźniki:

- liczba lokalnych telefonów zaufania,
- czas dostępności telefonu,
- liczba rozmów i interwencji.

Obszar 3

Oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie

Cel: zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie

Kierunki działań:

3.1 Realizowanie wobec osób stosujących przemoc w rodzinie programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych zmierzających do zaprzestania przemocy w rodzinie

Rodzaje działań:

3.1.1 Opracowanie ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie

Realizator zadania:

samorząd województwa

Wskaźniki:

- liczba ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie

Obszar 4

Podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Cel: Podniesienie jakości i dostępności świadczonych usług poprzez zwiększenie kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Kierunki działań:

4.1 Wyznaczanie kierunków działań dla podmiotów i instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie

Rodzaje działań:

4.1.1 Podejmowanie działań zmierzających do nawiązania i wzmocnienia współpracy pomiędzy służbami realizującymi zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie łódzkim, poprzez:

- utworzenie i aktualizację bazy danych osób nadzorujących lub koordynujących działanie poszczególnych służb na poziomie województwa oraz umieszczenie jej na stronach internetowych instytucji wojewódzkich i okręgowych,
- nawiązanie współpracy pomiędzy takimi osobami w celu wypracowania wspólnej polityki przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- przeprowadzanie interdyscyplinarnych spotkań, konferencji lub szkoleń z udziałem przedstawicieli poszczególnych służb

Realizator zadania:

samorząd województwa

Wskaźniki:

- umieszczenie i coroczna aktualizacja na stronach internetowych właściwych instytucji bazy danych osób nadzorujących lub koordynujących działanie służb na terenie województwa,
- liczba interdyscyplinarnych spotkań, konferencji z udziałem przedstawicieli poszczególnych służb.

Kierunki działań:

4.2 Zwiększanie kompetencji osób realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Rodzaje działań:

4.2.1 Organizowanie szkoleń w oparciu o opracowywane i wydawane przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego wytyczne do prowadzenia szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, w tym przedstawiciele:

- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej,
- gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- Policji,
- oświaty,
- ochrony zdrowia,
- sędziów, prokuratorów i kuratorów sądowych,
- służby więziennej,
- innych podmiotów mogących być członkami zespołów interdyscyplinarnych / grup roboczych.

Realizator zadania:

samorząd województwa

Wskaźniki:

- liczba szkoleń,
- liczba przeszkolonych osób z każdej ze służb.

Kierunki działań:

4.3 Wzmacnianie kompetencji zawodowych oraz przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu osób realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Rodzaje działań:

4.3.1 Wdrożenie systemu wsparcia dla osób pracujących bezpośrednio z osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie i z osobami stosującymi przemoc, w formie m.in. superwizji, coachingu, grup wsparcia

Realizator zadania:

samorząd województwa

Wskaźniki:

- liczba osób poddanych formom poradnictwa i wsparcia psychologicznego i psychospołecznego

V. PRZEWIDYWANE EFEKTY REALIZACJI PROGRAMU

Zakłada się, że zadania realizowane w ramach Programu doprowadzą do zwiększenia skuteczności pomocy i wsparcia osobom i rodzinom zagrożonym i dotkniętym przemocą poprzez:

1. wzmocnienie i upowszechnienie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
2. podniesienie świadomości społecznej w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
3. zmniejszenie liczby osób i rodzin dotkniętych przemocą,
4. podniesienie jakości usług świadczonych przez przedstawicieli instytucji realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
5. zintensyfikowanie i podniesienie jakości działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie,
6. wzrost liczby osób profesjonalnie zajmujących się świadczeniem usług na rzecz osób i rodzin zagrożonych i dotkniętych przemocą oraz osób stosujących przemoc w rodzinie.

VI. REKOMENDACJE DOTYCZĄCE DZIAŁAŃ PROFILAKTYCZNYCH I INTERWENCYJNYCH

I. Planując działania z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie warto sięgnąć po doświadczenia praktyczne skutecznych rozwiązań realizowanych w Polsce oraz innych krajach, z uwzględnieniem ich adaptacji do uwarunkowań społeczno-kulturowych oraz rozwiązań prawnych (por. European Institute for Gender Equality (2015)). Programy powinny być kompleksowe, czyli powinny obejmować profesjonalne poradnictwo psychologiczne, pedagogiczne, psychospołeczne, usługi medyczne, prawne, zawodowe socjalne oraz treningi umiejętności wychowawczych. Istotne jest tutaj stwarzanie możliwości takiego szkolenia profesjonalistów ze środowisk lokalnych, by mogli poznawać wdrożone skutecznie rozwiązania bezpośrednio od ich wykonawców (pozwala to na rzeczywiste uwzględnienie praktycznego wymiaru wdrażanych rozwiązań i potencjalne nawiązanie kontaktu z osobami, które mogłyby udzielić wsparcia merytorycznego przy ich wdrażaniu w środowisku lokalnym). Działania powinny być traktowane kompleksowo i odnosić się łącznie do przemocy w rodzinie i innych powiązanych zjawisk, takich jak przemoc rówieśnicza i problemowe używanie/picie alkoholu. Wzajemne powiązanie tych zjawisk potwierdzają zarówno badania naukowe w szerszej skali, jak i aktualne diagnozy przeprowadzone w województwie łódzkim.

II. W skutecznym przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie kluczowy jest sposób wdrażania procedury „Niebieskie Karty”. Jak wskazują badania, pomimo obowiązywania tych samych przepisów, rzeczywista implementacja ma różną jakość w poszczególnych gminach (wskazują na to badania ogólnopolskie oraz kontrole Najwyższej Izby Kontroli).

Analiza danych w tym zakresie wskazuje na następujące kluczowe obszary, których uwzględnienie będzie sprzyjać doskonaleniu wdrażania procedury NK i podwyższenie jej skuteczności:

1. Należy podejmować działania nakierowane na to, aby podjęcie aktywności przez zespół interdyscyplinarny i grupę roboczą oraz udzielenie pokrzywdzonym realnej pomocy, odbywało się w możliwie najszybszym czasie. Jest to kluczowy obszar, gdyż każde opóźnienie zwykle skutkuje eskalacją przemocy. Może także

wiązać się ze wzrostem poczucia bezkarności sprawcy, w wyniku czego osoba pokrzywdzona doświadcza poczucia bezradności i osamotnienia.

2. Procedura powinna w uzasadnionych przypadkach kończyć się zapewnieniem schronienia osobom doświadczającym przemocy lub spowodowaniem, by sprawca przemocy się wyprowadził. Badania wskazują, iż w wielu przypadkach, gdzie jest taka konieczność, pomoc tego typu nie jest udzielana.

3. Istotne jest, zgodne z założeniami systemu, interdyscyplinarne działanie zaangażowanych specjalistów. W szczególności włączenie w szerszym stopniu w działania innych specjalistów, niż przedstawiciele Policji i pomocy społecznej. Warto także rozważyć tam, gdzie skala zjawiska jest znaczna, zmiany organizacyjne pozwalające zatrudniać etatowego przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego i/lub osobę zajmującą się czynnościami administracyjnymi, a także ograniczenie innych obowiązków zawodowych osób skierowanych do pracy w zespołach interdyscyplinarnych, tak by mogli oni skutecznie i z zaangażowaniem pełnić swoje role (gminy).

4. Należy bardziej aktywizować służby, które w znikomym stopniu uczestniczą w procedurze NK (oświata, służba zdrowia). Niezbędna jest tu edukacja w zakresie praktycznym, związanym z obowiązkami i uprawnieniami określonymi w legislacji.

III. Kluczowa jest organizacja pomocy specjalistycznej blisko miejsca zamieszkania, w szczególności możliwość skorzystania z usług pomocowych ośrodków interwencji kryzysowej – warto przeanalizować terytorialnie ich sieć w województwie. Odległość od miejsca zamieszkania jest diagnozowana jako jedna z podstawowych barier. W województwie szczególnym problemem jest brak pomocy organizacji pozarządowych w mniejszych gminach.

IV. Należy zadbać o rozbudowanie i ulepszanie jakości oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych skierowanych do sprawców. W całym kraju jest to bardzo słabo rozwinięty obszar oddziaływań. Zadania te powinny być skorelowane z oddziaływaniem edukacyjnym – znaczna część Polaków, w tym specjalistów wyraża przekonanie, że w stosunku do sprawców należy stosować jedynie rozwiązania karne. W tym obszarze istotne jest także uczulenie środowiska wymiaru sprawiedliwości na problematykę przemocy w rodzinie w kontekście wydawanych orzeczeń i nakładanych na sprawców zobowiązań i obowiązków probacyjnych.

V. Warto przeszkolić osoby realizujące procedurę, szczególnie w problematyce przypadków, gdzie sprawcą przemocy jest osoba nieletnia lub osoba o wysokiej pozycji społecznej w środowisku lokalnym. Okazuje się, że interpretacja dotycząca podejmowania i charakteru wdrażanych działań w takich sytuacjach nie jest jednoznaczna i stanowi spory problem dla profesjonalistów ją realizujących. Kluczowe dla skuteczności szkoleń tego typu jest pogłębione rozpoznanie potrzeb szkoleniowych profesjonalistów w kontekście ich luk kompetencyjnych. W szczególności dotyczy to pracowników oświaty i opieki zdrowotnej, którzy zarówno w całym kraju, jak i województwie łódzkim rzadko podejmują interwencje.

VI. Dane wskazują na wzrost rozpowszechnienia przemocy w rodzinie wobec osób starszych – wymaga to wypracowania specyficznych dla takich sytuacji procedur oraz szkoleń dla profesjonalistów.

VII. Istotna jest kontynuacja i doskonalenie działań edukacyjnych skierowanych do ogółu mieszkańców województwa łódzkiego. Badania ogólnopolskie i te realizowane w województwie łódzkim wskazują, iż chociaż znacząca większość osób w Polsce nie akceptuje przemocy w rodzinie, to wskaźniki bardziej szczegółowe dotyczące konkretnych aspektów oraz ocena dostępności oferty pomocowej nie jest tak optymistyczna. Warto zatem:

1. Kontynuować tworzenie przekazów medialnych (kampanii, programów telewizyjnych i radiowych) na temat zjawiska przemocy w rodzinie oraz dostępnej oferty pomocowej, które będą przeciwdziałały powszechnym stereotypom dotyczącym tego zjawiska.
2. Dokonać analizy grup społecznych, do których są kierowane przekazy pod kątem kompletności (czy wszystkie istotne grupy zostały wzięte pod uwagę) oraz kanałów przekazu i jego treści (czy są one dostosowane do możliwości i preferencji grup docelowych).
3. Skierować szczególną uwagę na promowanie postaw aktywnych wśród świadków przemocy w rodzinie, tak by zgłaszali oni przypadki takiej przemocy oraz współpracowali z przedstawicielami interweniujących instytucji.
4. Doskonalić działania informacyjne dotyczące ofert pomocy w sposób dostosowany do potrzeb odbiorców (w kontekście kanałów komunikacji i stosowanego języka).

VIII. Istotne jest prowadzenie działań ewaluacyjnych w szczególności odnoszących się do jakości wdrażania rozwiązań z zakresu profilaktyki i interwencji dotyczącej przemocy w rodzinie. Ich wyniki powinny być wykorzystywane dla ulepszenia działań koordynujących na poziomie wojewódzkim i lokalnym.

VII. Wykorzystane źródła

Bedyńska i in. (2013) Ewaluacja lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie - doświadczenia dotyczące sposobów pomagania i nasilenia stresu pourazowego (PTSD) z perspektywy osób dotkniętych przemocą w rodzinie, Warszawa: SWPS.

Durda R. (2013) My przewodniczący zespołów interdyscyplinarnych, „Niebieska Linia”, 5.

European Institute for Gender Equality (2015) Preventing domestic violence Good practices,

http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0114678ENN_WEB.PDF

(dostęp, 5.09. 2015)

Hołyst B.(2007), Kryminologia, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis

Jaszczak – Kuźmińska D., Michalska K. (2010). Przemoc w rodzinie. [w:] *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu*. Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej .

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (2015) Dostępny online: <https://www.mpips.gov.pl/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie-nowa/ogolne/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-na-lata-2014-2020-za-rok-2014-/>

Lewoc M. (2014) Diagnoza zjawiska skali przemocy w rodzinie w Polsce, *Probacja*, III, 35-61.

Miedzik M, Godlewska-Szurkova J. (2014) Diagnoza i porównanie skali zjawiska przemocy w rodzinie oraz ocena efektywności działań podejmowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie – RAPORT Z BADAŃ OGÓLNOPOLSKICH. Wyniki badań PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Najwyższa Izba Kontroli (2013) Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie przez administrację publiczną, Warszawa.

Najwyższa Izba Kontroli (2016) Informacja o wynikach kontroli Pomoc osobom dotkniętym przemocą domową, Warszawa.

Ostaszewski K. (2014) Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience, Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.

PBS DGA (2007) Przemoc rówieśnicza i agresja w szkole oraz w środowisku lokalnym wśród gimnazjalistów Województwa Łódzkiego”. Wyniki PBS DGA dla Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.

Perspektywa (2015a) Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną na terenie województwa łódzkiego”, Łódź, Raport dla Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.

Perspektywa (2015b) Rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych oraz używania narkotyków wśród mieszkańców województwa łódzkiego”, Łódź, Raport dla Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.

Pospiszył I. (1994) Przemoc w rodzinie, Warszawa: WSiP.

Pyżalski J. (2012) Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Rada Europy (2011) Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Explanatory report

http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/texts/Explanatory_Report_210.pdf

Reszpondek-Marcisz D. (2014) Pojęcie przemocy na gruncie ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie a przestępstwo z art. 207 § 1 K.K., „Probacja”, I, 99-112.